

วารสารธรรมเพื่อชีวิต

JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE

ISSN: 2822-048X

<https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

Academic Article

พลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21

The Dynamics of Buddhist Propagation in the 21st Century

วนิดา ชุลิกาวิทย์¹, มนต์เทียน มนตราภิบุลย์²,พระมหาวุฒิชัย ธมฺมวิชิโช³, พระนิโรธ ชุตติชโย (มหารชัน)⁴, พระมหาพิพัฒน์ ปวตฺตโน^{5*}Wanida Chulikawit¹, Montthien Montrapibooly², Phramaha Wutthichai Dhammavijjo³,
Phra Niroj Jutuayo Maharjan⁴, Phramaha Pipat Pavaddhano^{5*}

ARTICLE INFO

Name of Autor:

1. วนิดา แสนเวียงจันทร์
2. มนต์เทียน มนตราภิบุลย์
3. พระมหาวุฒิชัย ธมฺมวิชิโช
4. พระนิโรธ ชุตติชโย (มหารชัน)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Wanida Chulikawit

Email: wandapo7191@gmail.com

Montthien Montrapibooly

Email: montrapibuly@gmail.com

Phramaha Wutthichai Dhammavijjo

Email: wutthichai.dha@mbu.ac.th

Phra Niroj Jutuayo Maharjan

Email: niroj.mah@mbu.ac.th

Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding Author*:

5. พระมหาพิพัฒน์ ปวตฺตโน

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Phramaha Pipat Pavaddhano

Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University, Thailand

Email: pipat.pav@mbu.ac.th

คำสำคัญ:

พลวัต; การเผยแผ่; พระพุทธศาสนา

Keywords:

Dynamic; Buddhist; Propagation

Article history:

Received: 22/11/2022

Revised: 25/03/2023

Accepted: 15/04/2023

Available online: 30/06/2023

How to Cite:

Chulikawit, W., Montrapibooly, M., Dhammavijjo, P. P., Maharjan, N. & Pavaddhano, P. P. (2023). The Dynamics of Buddhist Propagation in the 21st Century. Journal of Dhamma for Life, 29(2), 59-72.

ABSTRACT

This academic article is a collection of ideas about the dynamics of Buddhism propagation in the 21st century with purpose to study and analyze factors that have both positive and negative impacts on the propagation of Buddhism using technology as a driving force of Buddhism propagation dynamics for the benefit of the continued prosperity of Buddhism. Help to refine the mind of Buddhists to be good people have morals, ethics, happiness, leading to a peaceful society, which is the destination. For implementing Dharma principles commensurate with the body of knowledge in the Ovadapatimokkha as a guideline for the promotion of Buddhism, including Principles 3, Ideology 4, and Method 6, and should adhere to the ultimate virtuous objective, which is "Aiming for Nirvana." Including the application of modern technology in the production of teaching materials for Dharma. Leading the trifold principle which is a moral to practice in order for the defilements and lusts to eventually enter the state of nirvana. In order to make the concept more accessible to individuals by linking and integrating it into a hybrid system dispersed over social media and organizing activities to support preaching from the preacher. In the temple is helping people to go to temples to pay homage to monks, pray, practice Dharma to understand the doctrine more deeply. When there is a problem or question in the code can ask the teacher advance the practice It also helps to change the way of life in accordance with the modern society as much as possible. It is appropriately in line with the propagation dynamics in the 21st century and the important context is the succession of Buddhism to be sustainable.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้ เป็นการรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับพลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในศตวรรษที่ 21 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยอาศัยเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การนำพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้าเผยแผ่ไปยังกลุ่มชนได้กว้างขวางและรวดเร็วขึ้น ช่วยกลมเกลียวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสุข นำสู่สังคมสันติสุขอันเป็นเป้าหมายปลายทาง โดยนำหลักธรรมที่มีความสอดคล้องกับองค์ความรู้ในอวาทปาติโมกข์ มาเป็นแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ หลักการ 3 อุดมการ 4 และวิธีการ 6 และควรยึดถือเป้าหมายอันดีงามสูงสุด คือ “การมุ่งให้ถึงพระนิพพาน” รวมทั้งมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการผลิตสื่อการสอนธรรมะ นำหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นคตินิยมสู่การปฏิบัติ เพื่อให้ละกิเลส ตัณหา เข้าสู่ภาวะนิพพานได้ในที่สุด เพื่อให้ผู้คนได้เข้าถึงหลักคำสอนได้ง่ายด้วยการเชื่อมโยงและบูรณาการเป็นระบบ Hybrid คือ มีการเผยแผ่ทั้งทางสื่อสังคมออนไลน์ และจัดกิจกรรมสนับสนุนให้มีการเทศนา จากพระนักเทศน์ในวัด ช่วยให้สาธุชนได้เข้าวัดไหว้พระ สวดมนต์ ประพฤติปฏิบัติธรรมให้เข้าใจถึงหลักคำสอนอย่างลึกซึ้งขึ้น เมื่อมีปัญหาหรือข้อสงสัยในหลักปฏิบัติ ก็สามารถถามไถ่ครูอาจารย์ ทำให้การปฏิบัติก้าวหน้าขึ้น อีกทั้งช่วยปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสังคมสมัยปัจจุบันมากที่สุด เป็นการสอดคล้องกับพลวัตการเผยแผ่ในศตวรรษที่ 21 อย่างเหมาะสม และบริบทที่สำคัญ คือ เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ยั่งยืนต่อไป

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้ดำรงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกมายาวนานถึง 2600 ปีมาแล้ว แต่กระแสการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันกลับมากขึ้นตามลำดับในทุกด้าน เช่น การเป็นสังคมบริโภคนิยม ทำให้มนุษย์เชื่อและหลงใหลในความสุขอย่างฉาบฉวยทางวัตถุและห่างเหินจากพลังทางศาสนธรรม ยิ่งความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุมากเพียงใด มนุษย์ก็ยิ่งต้องเผชิญกับสภาวะทุกข์ที่ซับซ้อนมากขึ้นเพียงนั้น ปัจจัยที่สำคัญคือ ปัจจัยที่มาจากความอ่อนแอของชาวพุทธเอง (สถาพร จันทรเทศ, 2560) ทำให้ผู้คนห่างเหินจากศาสนา โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 เป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และมีอัตราที่รวดเร็วมาก ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะทั้งระบบ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม โดยมีเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อน “โลกแห่งศตวรรษที่ 21” (The Meaning of the 21st Century) เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและตลาดแรงงานทั้งปัจจุบันและอนาคต ทำให้สภาพแวดล้อมของประเทศต่าง ๆ ต้องมีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นเรื่อย ๆ

ส่วนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำเป็นต้องมีการปรับตัว อย่างต่อเนื่อง จากการเชื่อมโยงให้โลกมีความเป็นหนึ่งเดียว เพราะเป็นโลกของการสื่อสารที่ไร้พรมแดน โดยใช้ประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยอำนวยความสะดวก ช่วยให้มวลมนุษยชาติสามารถเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างถูกต้องและคล่องตัว ให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างกว้างขวางทั่วโลก ผู้คนสามารถเข้าถึงพระธรรมคำสอนได้สะดวกมากขึ้น

เพื่อให้หลักธรรมทางพุทธศาสนาช่วยแก้ปัญหามนุษย์ ให้ละซึ่งกิเลส ตัณหา และอวิชชา เพื่อเปลี่ยนไปสู่ภาวะหรือภพภูมิที่สูงกว่า แต่การใช้เทคโนโลยีก็อาจส่งผลกระทบต่อด้านลบไปพร้อมกัน สาเหตุจากข้อมูลสารสนเทศที่ได้รับ อาจมีเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม และอาจมีความคลาดเคลื่อนได้ จึงเป็นเรื่องยากเกินจะควบคุมได้ ถึงแม้กลไกของรัฐจะมีความพยายามเข้าจัดการปัญหาดังกล่าว แต่ก็มีข้อจำกัดในหลาย ๆ ประการ ทางออกของการแก้ไขปัญหานี้ในระยะยาว คือ ต้องหันกลับมาให้ความสำคัญเกี่ยวกับจริยธรรมทางด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์มากกว่าการทำลาย

บทความวิชาการ “พลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21” นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยจากพลวัตที่ส่งผลกระทบต่อทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 สุดท้ายได้อรรถกถาความรู้ สรุปเป็นรูปแบบพลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 ความสนใจใคร่ศึกษาวิเคราะห์เรื่องนี้ เพื่อประโยชน์ต่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนาสืบไป แต่ก่อนวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อข้างต้น ได้ศึกษาความหมาย ความเป็นมาของพลวัตทางเทคโนโลยี และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกประเทศในภาพรวมต่อไป

พลวัตทางเทคโนโลยี

“พลวัต” เป็นคำที่แปลมาจากบาลีสันสกฤต หมายถึง “พลังที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลง” หรือ “พลังของความเปลี่ยนแปลง” นั่นเอง คำนี้แปลมาจากคำ “Dynamic” ในภาษาอังกฤษซึ่งราชบัณฑิตสถาน อธิบายไว้ว่า “เป็นพลังที่เคลื่อนไหว ไม่หยุดนิ่ง เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ตรงข้ามกับคำ Static ซึ่งมีความหมายว่าหยุดนิ่งอยู่กับที่ ...” คนในแวดวงวิชาการสมัยใหม่มักนำเอาคำ “พลวัต” มาเชื่อมต่อกับคำขยายอื่น ๆ เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ของสังคมไทยอยู่เสมอ ๆ เช่น “พลวัตทางวัฒนธรรม” หรือ “พลวัตทางการเมือง” หรือ “พลวัตการเผยแผ่” เป็นต้น ความเคลื่อนไหวตามลักษณะความเป็น “อนิจจัง” ของสิ่งทั้งปวง ซึ่งชาวพุทธย่อมเข้าใจความหมายของคำนี้เป็นอย่างดี(สถาพร ศรีสังข์, 2561)

สำหรับเทคโนโลยีสารสนเทศในศตวรรษ 21 นี้ ช่วยส่งเสริมความสะดวกสบายให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน ไม่ต้องเสี่ยงภัยอันตราย โดยเฉพาะในช่วงที่มีมีการระบาดของโควิด 19 และช่วยให้สามารถรับรู้ข่าวสารจากทั่วทุกมุมโลกได้อย่างรวดเร็ว ทันท่วงที หรือถ้าต้องการค้นข้อมูลหรือเลือกชมรายการธรรมะ ก็สามารถชมโดยผ่านทางดาวเทียม ทางวิทยุและโทรทัศน์ได้ ช่วยย่นให้มนุษย์มีเวลามากขึ้น นอกจากนั้นการสื่อสารโทรคมนาคมสมัยใหม่ ยังช่วยย่นย่อโลกให้เล็กลง สามารถเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกันมากขึ้น สร้างความเข้าใจด้วยดีต่อกัน ทำให้ลด ปัญหาความขัดแย้ง เป็นสังคมไร้พรมแดน ที่มีความเป็นอยู่แบบพหุวัฒนธรรมมากขึ้น

ปัจจุบันมีการใช้สมาร์ทโฟนเชื่อมต่อกับระบบ Cloud ได้ง่าย ใช้แท็บเล็ตเชื่อมต่อกับเสิร์ชเอนจิน เช่น กูเกิ้ล ก็สามารถค้นหาข้อมูลมหาศาลได้เพียงเสี้ยววินาที หรือจะเข้าถึงวิดีโอที่โพสต์บนยูทูป (YouTube) หรือเครือข่ายสังคมออนไลน์ ก็ทำได้หลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นอินสตาแกรม(Instagram) ไลน์(LINE) เฟซบุ๊ก (Facebook) หรือทวิตเตอร์(Twitter) เป็นต้น ทั้งยังสามารถทำได้ทุกที่ ไม่ว่าจะเดินทางทั้งทางบก ทางอากาศ

และทางน้ำ สามารถเชื่อมต่อกับ Video Streaming ตลอดจนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ 3 มิติ ส่งผลให้เกิดการขยายตัวได้รวดเร็ว นี่คือการสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญที่บีบอัดเวลาและย่อพื้นที่โลกให้มาอยู่ในมือของแต่ละคน จากภาพกระแสความเคลื่อนไหวในนานาประเทศ ได้สะท้อนให้เห็นแนวคิด ทิศทาง และนวัตกรรมที่น่าสนใจ นอกจากนี้ในยุคนี้ยังมีแนวโน้มนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ มาผสมผสานกับเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต เพื่อนำเสนอข้อมูลผ่านระบบ World Wide Web สำหรับใช้จัดการเผยแพร่ผ่านเว็บ (Web-Based Instruction : WBI) หรือ E-learning เป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในวงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลายได้ด้วย

พลวัตการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

การเผยแพร่พระพุทธศาสนา เป็นการนำพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้าออกเผยแผ่ เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ยั่งยืนและให้ขยายวงกว้างอย่างแพร่หลายออกไป การเผยแพร่พระพุทธศาสนาภายใต้พลวัตแห่งศตวรรษที่ 21 นี้ ได้สร้างการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นเรื่องแรงจูงใจและแรงบันดาลใจ (motivation & inspiration) ตลอดจนประเด็นเรื่อง “ศรัทธา” (faith) เพื่อผลักดันให้ทุกองค์ประกอบสามารถขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งมีความชัดเจน มีความเชื่อมโยงและมีบูรณาการการทำงานที่สอดคล้องกัน เพื่อให้สามารถจัดการเผยแผ่อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเป้าประสงค์ของการจัดการเผยแผ่ในพลวัตแห่งศตวรรษที่ 21 คือ ช่วยบ่มเพาะชาวพุทธให้ได้รับการกล่อมเกลาเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความสุข นำไปสู่สังคมสันติสุข อันเป็นเป้าหมายปลายทาง เพื่อตอบโจทย์บริบทการเปลี่ยนแปลงภายใต้พลวัตในศตวรรษที่ 21 อย่างมีคุณภาพ มีความเสมอภาคอย่างทั่วถึง (พรชัย เจดามาน และคณะ, 2561) พัฒนาการเผยแผ่ในยุคนี้จำเป็นต้องดำเนินการทั้งด้านนโยบายและด้านการพัฒนาตนเองของผู้สอนควบคู่กันไป จึงจะเกิดผลต่อผู้เผยแผ่ในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง โดยเฉพาะต้องอาศัยคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือช่วยค้นคว้าข้อมูลเนื้อหาสาระทางเครือข่าย เพราะคอมพิวเตอร์มีจุดเด่น คือ สามารถเก็บข้อมูลจำนวนมากให้ทำงานต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและมีความแม่นยำ ทั้งยังช่วยการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้ดีและรวดเร็วขึ้นด้วย

พลวัตการเผยแพร่พระพุทธศาสนาภายในประเทศ

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาภายในประเทศ เป็นปัจจัยส่งผลกระทบต่อเชิงบวกและเชิงลบ คือ

1. **พลวัตการเผยแพร่พระพุทธศาสนาภายในประเทศ** มีทั้งงานพระธรรมทูตในประเทศไทย และงานพระนักเทศน์ ส่งผลกระทบต่อในเชิงบวกดังนี้

1) งานพระธรรมทูตในประเทศไทย

บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมทูต คือ การประกาศพระศาสนาให้กับบุคคลอื่นได้เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การเผยแผ่ทางด้านพระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ต้องอาศัยหลักปฏิบัติตามแนวทางของพระธรรมทูตต้นแบบ ตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาลและหลังพุทธกาล ซึ่งในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ในยุคนี้อีกมีการจำแนกเป็น 9 สายเช่นเดียวกัน แต่ควรประยุกต์เทคโนโลยีที่ทันสมัยในปัจจุบันมาใช้ ในส่วนของการ

พัฒนารูปแบบองค์การทำงานที่เรียกว่า แม่กองงานพระธรรมทูตที่สอดคล้องกับสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช และบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นกรอบทำงานของพระธรรมทูตภายใต้แนวคิดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระธรรมทูตเป็นผู้นำในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความสามัคคีให้แก่ชุมชน ด้วยการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาเป็นแกนกลางในการพัฒนา พระธรรมทูตมีบทบาทและหน้าที่ในฐานะเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าเพื่อการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยาว โดยไม่ทิ้งพระธรรมวินัย (พระมหาศิวกร ปญญาวชิโร และคณะ, 2564) ทั้งยังต้องคำนึงถึงประโยชน์เกื้อกูลความสุขแก่ชาวโลกตามกำลังความสามารถ โดยคำนึงให้เป็นไปตามหลักอรรถ 3 ประการ คือ 1) ทัศนคติที่ถูกต้องประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาตินี้ 2) สัมปรายิกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาติหน้า และ 3) ปรมัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์อย่างยิ่ง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561)

2) งานพระนักเทศน์

ปัจจุบันพระสงฆ์ได้มีการปรับปรุงรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรม ให้เหมาะสมกับพลวัตที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การปรับปรุงรูปแบบการเทศน์ การปาฐกถาธรรม การอภิปรายธรรม การสนทนาธรรม การสอนสมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรม การเทศน์มหาชาติหรือการเทศน์แห่ การเทศน์ปุจฉา-วิสัชนา การสอนพุทธศาสนาในโรงเรียน การเป็นพิธีกรในรายการ การเขียนบทความทางวิทยุและโทรทัศน์ การเขียนบทความลงวารสารหรือหนังสือพิมพ์ การเป็นมัคคุเทศก์ เป็นครูอาจารย์ หรือวิทยากรการจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ และการสอนธรรมผ่านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น (พระครูธรรมธรสุชาติ ฐิตวโร (พิศาลพันธ์), 2560) และยังมีโครงการทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับพระสงฆ์ไทย ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติอีกด้วย ดังได้มีการวิจัยของสมชัย กลิ่นจันทร์ เรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย ได้เสนอการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่ โดยเสนอให้มีการจัดตั้งศูนย์การเผยแผ่ธรรมะ 3 ศูนย์หลัก ประกอบด้วย 1) ศูนย์วิชาการ มีหน้าที่รวบรวมและพัฒนาข้อมูล ให้บริการข้อมูลด้านพระไตรปิฎก ประวัติพระสาวก รวมทั้งจัดการฝึกอบรมวิชาการเผยแผ่แก่พระสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา 2) ศูนย์ปฏิบัติการเชิงเครือข่าย เป็นศูนย์พัฒนาหลักการปฏิบัติในลักษณะเครือข่ายบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเป็นศูนย์รวมบุคลากรด้านปฏิบัติที่มีคุณภาพด้านการเผยแผ่ธรรมะอย่างถูกวิธี และปฏิบัติการเชิงรุกในการเผยแผ่ธรรมะสู่ประชาชน และ 3) ศูนย์วิทยากรด้านสื่อ เป็นศูนย์พัฒนารูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเผยแผ่พุทธธรรม โดยจัดตั้งเป็นศูนย์การสื่อสารผลิตสื่อธรรมะทุกชนิดออกเผยแผ่แก่ประชาชนตามความเหมาะสม (สมชัย กลิ่นจันทร์, 2559) การส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถสนองงานการเผยแผ่ให้มีคุณภาพ และเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่คณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นบางวัด เช่น วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร เป็นต้น ได้จัดโครงการฝึกอบรมหลักสูตรวิชาการเทศนาพระนักเทศน์แก่พระภิกษุสามเณรผู้สนใจทั่วไปด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติทุกวันพระ เวลา 16.00–21.00 น. ให้เป็นศาสนทายาทได้เรียนรู้วิถีแห่งการแสดงเทศนา และเผยแผ่หลักธรรมคำสอนได้อย่างถูกต้อง เพราะพระสงฆ์นั้นเป็นผู้มีบทบาทสำคัญเป็นองค์หลัก เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา (เสถียร พันธรังสี, 2565) ในการประกาศพระศาสนา

นอกจากนี้พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งเป็นผู้สั่งสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข และเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

2) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเชิงลบ ดังนี้

รูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน พบปัญหา 4 ประการ ดังนี้ 1) ปัญหาด้านนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน อีกทั้งคณะสงฆ์ไม่มีการระดมความคิดเห็นทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จึงขาดความเป็นเอกภาพทั้งรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน 2) ปัญหาบุคลากรไม่เพียงพอ เนื่องจากพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่โดยตรงมีจำนวนไม่เพียงพอ และยังมีปัญหาด้านทักษะในการเผยแผ่ด้วย 3) ปัญหาด้านรูปแบบวิธีการที่ใช้ในการเผยแผ่ ไม่สอดคล้องกับค่านิยมและไม่ตรงตามความต้องการของสังคมปัจจุบัน 4) ปัญหาด้านสื่อที่ไม่ทันสมัยและขาดประสิทธิภาพในการพัฒนารูปแบบและวิธีการ เผยแผ่เชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย ดังนั้นการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรศึกษาปัจจัยและสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อเชิงลบดังกล่าว จึงควรนำเทคโนโลยีมาช่วยแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ ให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน

พลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายนอกประเทศ

การเผยแผ่ศาสนาต่างแดนมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าส่งพระอรหันต์ไปประกาศศาสนาเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ต่อมาในสมัยพระเจ้าอโศกทรงส่งธรรมทูตออกไปเผยแผ่ศาสนา 9 สาย นอกจากนั้นประเทศจีนก็ได้ส่งนักบวชนำคัมภีร์มหายานไปแปลเป็นภาษาจีนอย่างต่อเนื่อง ทำให้พุทธศาสนาเผยแผ่สู่ทิเบต เกาหลี ญี่ปุ่น ต่อมาแม้ว่าพระพุทธศาสนาสูญสิ้นจากชมพูทวีปไปแล้ว แต่ก็ยังไปเจริญรุ่งเรืองในประเทศต่าง ๆ จากหลักฐานที่อังกฤษเข้ายึดครองอินเดีย อังกฤษได้ค้นหาหลักฐานทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเคยเจริญรุ่งเรืองในอินเดียในชมพูทวีป จึงเป็นเหตุให้สังเวชนียสถาน 4 แห่งได้รับการขุดค้นขึ้นมาบูรณะให้ผู้คนได้เคารพบูชาอีกวาระหนึ่ง การเผยแผ่พุทธศาสนาไปนอกประเทศ จึงเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาต่อไป สำหรับหลักการสร้างวัดและส่งพระธรรมทูตไทยไปนอกประเทศ ก็เพื่อให้มีสถานที่ในการสร้างคนให้เป็นคนดีและเป็นที่ยอมรับของชาวโลก ให้มีที่พึ่งทางใจแก่ชาวพุทธทุกเชื้อชาติ และเป็นแหล่งเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย ดังนั้นพลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายนอกประเทศที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 สรุปปัจจัยที่สำคัญมี 2 ส่วน คือ

1. การนับถือศาสนาในโลก เมื่อผู้คนเริ่มได้รับการศึกษามากขึ้น ต่างพากันหันมานับถือศาสนาที่เป็นอเทวนิยมมากขึ้น จึงเป็นสาเหตุให้พระพุทธศาสนาไปเจริญในต่างประเทศ แต่ก็มีชาวต่างชาติบางคนก็เรียนพุทธศาสนา เพื่อทำให้เขาเป็นชาวมุสลิมที่ดี หรือเป็นชาวคริสต์ที่ดี เพราะพระพุทธศาสนาสอนเกี่ยวกับความจริงของธรรมชาติ สอนสัจธรรมของชีวิต สอนให้รู้จักการให้ทาน รักษาศีล ให้รู้จักการปล่อยวาง มิให้เบียดเบียนกันและกัน สอนการปฏิบัติกัมมัฏฐาน ช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ช่วยให้เกิดสติปัญญา เกิดความสงบขึ้นภายในจิตให้สามารถละตัวตน ละกิเลส ตัณหา อุปาทาน ละอวิชชาลงได้ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนศาสนาที่ตนนับถือได้

2. การใช้เทคโนโลยีระบบดิจิทัล ส่งผลให้การติดต่อสื่อสาร ส่งข้อมูล การเรียน การสอน การค้นคว้าหาความรู้ได้อย่างไร้ขีดจำกัดทั้งปริมาณ เวลา และสถานที่

การวิเคราะห์ปัจจัยจากพลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งภายในและนอกประเทศ

ในส่วนของรูปแบบและพัฒนาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในอดีตเน้นการเทศน์ การประกอบพิธีกรรมเป็นหลัก จึงควรนำพัฒนาการด้านสังคมมาเป็นฐานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้การหลอมรวมทางด้านจิตวิญญาณของคนไทย และสภาพปัจจุบันของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เข้าด้วยกัน ให้รู้จักใช้ทักษะที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ จัดเป็นบริบทในการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตอย่างสมดุล

1. การวิเคราะห์ปัจจัยจากพลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายในประเทศ 21

1) **ควรมีความยืดหยุ่น สร้างสรรค์ ทำทาย และลดความซับซ้อน** โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลา สถานที่ และมุ่งเน้นพัฒนาการเรียนรู้หลักธรรมอย่างลึกซึ้งมากกว่ารู้แบบผิวเผิน ส่วนรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็ไม่จำกัดอยู่เฉพาะในวัดหรือในห้องเรียนเท่านั้น แนวทางการเผยแผ่พุทธศาสนาจากพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดให้คำแนะนำ ต้องมีการเชื่อมโยงกับสื่อสารสนเทศ และใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทยในศตวรรษนี้ยิ่งขึ้น

2) **ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา** ไม่สมควรจำกัดเฉพาะพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น ดังปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้าทรงฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา พุทธบริษัททั้งมีหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้เท่าเทียมกัน แต่ต้องให้ถูกต้องตามหลักคำสอนของพระพุทธองค์ จึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืนได้

3) **ควรนำพุทธวิธีของพระพุทธเจ้าที่ทรงวางไว้ใน “โอวาทปาติโมกข์”** มาปรับใช้กับการเผยแผ่ฯ ซึ่งทรงให้ยึดอุดมการณ์สูงสุดในโอวาทปาติโมกข์ อันเป็นเป้าหมายหลักของผู้ประกาศพระพุทธศาสนา คือ “การมุ่งให้ถึงพระนิพพาน” เพราะเมื่อได้ปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จนถึงที่สุดแล้ว จะเกิดปัญญา ได้มรรค ผล สามารถพ้นจากอสังขารกิเลส ตัณหา อวิชชา หลุดพ้นจากกามภพ เป้าหมายสู่ภาวะสูงสุด คือ นิพพาน พ้นจากสังสารวัฏฏ์

4) **ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา** สมควรศึกษาหลักธรรมคำสอนที่ปรากฏในพระไตรปิฎกให้เข้าใจลึกซึ้ง รวมทั้งต้องฝึกหัดปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอให้เกิดปัญญาที่แจ่มแจ้ง เนื่องจากปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 อย่างรวดเร็ว ได้ดึงดูดความสนใจของพระภิกษุสามเณรให้หันเหจากความสนใจศึกษาสัมมาปฏิบัติที่น้อยลง ดังนั้นพระภิกษุ สามเณร ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมควรหันมาใส่ใจศึกษาและปฏิบัติธรรมให้เข้าใจอย่างท่องแท้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เกิดแก่สาธุชน

5) การเผยแพร่คำสอนผ่านสื่อ สื่อการรับรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคล และมวลชน ต้องเน้นให้เกิดความเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้จริง

6) ควรใช้เทคโนโลยี พระ AI ช่วยงานพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงกลุ่มหมาย (วัยรุ่น) การวิเคราะห์ปัจจัยจากพลวัตการเผยแพร่พระพุทธศาสนาภายในประเทศ ดังแผนภาพที่ 1ต่อไป

แผนภาพที่ 1 : การวิเคราะห์ปัจจัยจากพลวัตการเผยแพร่พระพุทธศาสนาภายในประเทศ
ที่มาภาพ : จากต้นฉบับโดยผู้ศึกษา (22/09/2565)

2. การวิเคราะห์ปัจจัยจากพลวัตการเผยแพร่พระพุทธศาสนาภายนอกประเทศในศตวรรษที่ 21
บริบทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่สำคัญ คือ ต้องเข้าใจ เข้าถึงประชาชนทุกระดับ โดยอาศัยเครื่องมือที่สำคัญอันได้แก่ ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีช่วยในการนำหลักคำสอนไปแสดงและแนะนำให้กับประชาชน จัดเป็น 2 ประเภทใหญ่ ดังนี้คือ

1) การสอนสมถกัมมัฏฐาน(สมาธิ)ยังต่างแดนของสถาบันพลังจิตตานุภาพ (Willpower Institute) (ปัจจุบันมีการสอนสมถกัมมัฏฐาน(สมาธิ) ในประเทศไทยของสถาบันพลังจิตตานุภาพ มากเกือบ 300 สาขาแล้ว) แต่ในส่วนของการเผยแพร่สมาธิในต่างแดนให้แก่ชาวโลกปัจจุบันมีถึง 10 ประเทศ ได้แก่ แคนาดา อังกฤษ อเมริกา ออสเตรเลีย เป็นต้น สำหรับการไปสอนสมาธิยังต่างแดนนี้ได้พบอุปสรรค ที่มีค่าใช้จ่ายสูงมาก จากค่าเช่าสถานที่ ค่าผลิตสื่อการเรียนการสอนสมาธิ และยังขาดผู้มีความรู้ทางเทคโนโลยีไปช่วยงาน และช่วยดูแลศูนย์อบรมด้วย ดังนั้นเมื่อพระอาจารย์หลวงพ่อ (สมเด็จพระญาณวชิโรดม) มรณภาพลง ถ้ามีเจ้าภาพรับผิดชอบค่าใช้จ่าย เป็นค่าเช่าสถานที่ ค่าครองชีพผู้ดูแลศูนย์ ค่าผลิตสื่อการเรียนและจัดทำฐานข้อมูลของนักศึกษา ฯลฯ จะช่วยให้การเผยแพร่หลักปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานแก่คนไทยในต่างแดน รวมทั้งชาวต่างชาติได้อย่างกว้างขวางขึ้นกว่าทุกวันนี้

2) การจัดส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังต่างแดน โดยนำกลยุทธ์ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เผยแผ่ในช่วงเริ่มต้นประกาศพระศาสนา คือ เจาะจงกลุ่มเป้าหมายจากชนชั้นปกครอง เพื่อจูงใจและดึงดูดชาวเมืองจำนวนมากในสมัยนั้น ให้หันมาสนใจฟังหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ นอกจากนั้นพระธรรมทูตสายต่างประเทศควรใช้กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และควรนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงใจคน ผูกพันให้ผิวกคนอื่น พุดให้เขาเชื่อ ทำให้เขาชอบ เป็นตัวแทนประเทศไทยเป็นผู้นำจิตวิญญาณ เป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เป็นผู้สามารถชี้ทางออก บอกทางบุญ หนุนนำธรรมได้ (บุญร่วม คำเมืองแสนและคณะ, 2561) พระธรรมทูตที่ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีคุณสมบัติที่พร้อมจะเสียสละส่วนตน มีความอดทนพากเพียรพยายาม เป็นผู้ที่มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาชัยยันต์ ธรรมวิสุทธิโก (ธรรมสุทธิ), 2550 สำหรับปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาหรืออุปสรรคในการเผยแผ่ จำเป็นต้องกำหนดกลยุทธ์เพื่อแก้ไขปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุปสรรคเป็น 2 ระดับ คือ กลยุทธ์ระดับหน่วยงาน และกลยุทธ์ระดับบุคคล

กลยุทธ์ระดับหน่วยงาน ได้แก่ กำหนดเป้าหมายหลักและแนวทางการเผยแผ่ให้ชัดเจน และประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง จัดทำฐานข้อมูลของวัดในต่างประเทศ ประวัติของประเทศนั้น ๆ และพระธรรมทูตสายต่างประเทศให้เป็นปัจจุบัน รวมทั้งจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นสองภาษา ได้แก่ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หรือภาษาบาลีและภาษาอังกฤษ เป็นต้น

กลยุทธ์ระดับบุคคลหรือกลยุทธ์สำหรับพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ได้แก่ รู้เขารู้เรา ควรมีการวิเคราะห์ตนเอง รวมทั้งประเทศที่จะไปและแนวโน้มการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอนาคต พัฒนาตนเองด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ โดยเฉพาะด้านการสอนกรรมฐาน ด้านจริยวัตร และด้านภาษาอังกฤษ รวมทั้งภาษาท้องถิ่น ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อประโยชน์และความสุขของพุทธศาสนิกชนไทยในต่างประเทศและ ชนในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยมีเป้าหมายหลักในการพัฒนาคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตไทย ได้แก่ (1) หมั่นศึกษาเรียนรู้พัฒนาด้วยตนเอง (2) หมั่นศึกษาเรียนรู้หรืออบรมในหลักธรรมต่าง ๆ และ (3) พยายามศึกษาเรียนรู้จากบูรพาจารย์ ที่เป็นต้นแบบของพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศการวิเคราะห์ปัจจัยฯ ดังได้แสดงในแผนภาพที่ 2 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 : การวิเคราะห์ปัจจัยจากพลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายนอกประเทศ
ที่มาภาพ : จากต้นฉบับโดยผู้ศึกษา(22/09/2565)

การวิเคราะห์ปัจจัยของพลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยอาศัยเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อน ที่ส่งผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ ดังนี้คือ

ผลกระทบเชิงบวก ปัจจุบันมีการพัฒนาพระมหาเอไอ หรือ Virtual Monk มาช่วยสอนธรรมะ สนทนาธรรมสอดแทรกหัวข้อธรรมและขยายใจความหลักธรรมนั้น ๆ ให้เข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งพระมหาเอไอ ได้เปิดตัวโดยให้สัมภาษณ์ผ่านสื่อ เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2564 ว่าตนนั้นมีอายุ 30 ปี และมีความเข้าใจโลกของวัยรุ่น (Thayaporn Thasak, 2565) อยากให้สาธุชนเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามากกว่ายึดติดในตัวบุคคล พร้อมมีสโลแกนว่า “ธรรมะคือแนวทาง ไม่ใช่อัตลักษณ์หรือตัวตน” พระมหาเอไอ หรือ Virtual Monk มีต้นแบบมาจาก Virtual Influencer ของต่างประเทศ ซึ่งถูกสร้างและพัฒนาขึ้นมาจากคอมพิวเตอร์กราฟิกขั้นสูง อาศัยการจำลองทางคณิตศาสตร์ที่แม่นยำในการกำหนดส่วนหัว ส่วนโค้ง รูปร่าง และหน้าตา ให้มีลักษณะที่ละม้ายคล้ายคลึงกับมนุษย์จริง ๆ และสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ก่อนเริ่มเป็นรูปเป็นร่างผ่านเทคนิค CGI (Computer Generated Imagery) ซึ่งเป็นการใช้โปรแกรมสร้างตัวตนออกมาเป็น 2D ที่สามารถขยับได้เหมือนลักษณะของการ์ตูนพระ แต่เหมือนคนจริง ๆ มากกว่า พระมหาเอไอถูกสร้างขึ้นจากทีมนักพัฒนา ‘สายมู’ มีจุดประสงค์เพื่อต้องการเผยแผ่พระธรรมด้วยภาษาที่วัยรุ่นยุคใหม่สามารถเข้าถึงได้ง่าย หรือเรียกว่า ‘เป็นคอนเทนต์ที่วัยรุ่นกินง่าย’ เพราะอยากทำให้พระพุทธศาสนาอยู่ในชีวิตประจำวันของทุกคน ทั้งยังมีอารมณ์ดี และทันเหตุการณ์

ผลกระทบเชิงลบ ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้เทคโนโลยีควรคำนึงถึงผลกระทบเชิงลบ ซึ่งเกิดจาก 3 สาเหตุ อันได้แก่ ความไม่ชำนาญ ใช้อย่างขาดสติ และจากผู้ไม่หวังดีต่อพระพุทธศาสนา ส่งผลดังต่อไปนี้

1) **ด้านศีลธรรม** ยุคสมัยการติดต่อสื่อสารแบบรวดเร็วของระบบเครือข่าย มีผลก่อให้เกิดโลกที่ไร้พรมแดน หากมีการแพร่ภาพหรือข้อมูลข่าวสารที่คลาดเคลื่อน ไม่ถูกต้อง ไม่คำนึงถึงจริยธรรมและจารีตประเพณีของการอยู่ร่วมกัน รวมทั้งไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ย่อมทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุขขึ้นได้

2) **ด้านการมีส่วนร่วมในสังคมลดน้อยลง** เนื่องจากการใช้สื่อสารผ่านทางออนไลน์เป็นส่วนใหญ่ ทำให้ผู้คนในสังคมใช้เวลาพบปะสังสรรค์ รวมทั้งเข้าวัดสวดมนต์ ฟังเทศน์น้อยลง ผู้เผยแพร่จึงควรใช้เทคโนโลยีในทางสร้างสรรค์ ให้เข้าถึงกลุ่มชนได้สะดวกขึ้น

3) **ด้านการละเมิดสิทธิในข้อมูลและข่าวสาร** เนื่องจากการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารหรือรูปภาพต่อสาธารณชน หรือโจมตีศาสนาอื่น ควรคำนึงถึงผลกระทบเชิงลบต่อความรู้สึกของบุคคลที่นับถือศาสนาอื่น ซึ่งหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง สมควรส่งเสริมและปลูกฝังจริยธรรมแก่ผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนาให้ใช้เทคโนโลยีผ่านระบบอินเทอร์เน็ตอย่างถูกต้อง และควรให้ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ และมารยาทในการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างถูกวิธีและเหมาะสม สำหรับการโจมตีศาสนาอื่นมีปรากฏไว้ในพระไตรปิฎก “โอวาทปาติโมกข์” (ท.ม.10/90/51) ส่วนหนึ่งของพระสูตรนี้ได้กล่าวว่า การเผยแพร่หรือสั่งสอนหลักธรรมคำสอนแก่พุทธศาสนิกชนไม่ว่าในชาติใด ไม่นิยมจะกระทบกระทั่งหรือเบียดเบียนศาสนาอื่น

ดังนั้นปัจจัยการอาศัยเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนในยุคนี้ จึงควรใช้หลักโยนิโสมนสิการมาช่วยไขปัญหา ระหว่างมนุษย์กับเทคโนโลยี คือ ชีวิตที่ขาดการพิจารณาอย่างรอบคอบเป็นทาสของระบบสื่อเทคโนโลยี และการมีโยนิโสมนสิการมาช่วยจุดประกายชีวิตที่ถูกต้อง ดังทัศนะของพระเทพปริยัติโสภณ (ปัญญา วิสุทธิปณฺโณ) ได้กล่าวว่า “หลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมแห่งปัญญา เพราะเป็นการคิด พิจารณาอย่างละเอียด รอบคอบ อย่างแยบคาย ทำให้เกิดความคิดที่ถูกต้อง ความคิดที่ถูกต้องทำให้เกิดปัญญาที่ ถูกต้อง ส่งผลให้มนุษย์บริโภคเทคโนโลยีอย่างถูกต้องตามมา” (จิตศรัณย์พร ปัญญาวัฒน์คุณ, 2563) และ ควรใช้เทคโนโลยีอย่างรอบคอบ และควรมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยีด้วย ดังแสดงในแผนภาพที่ 3

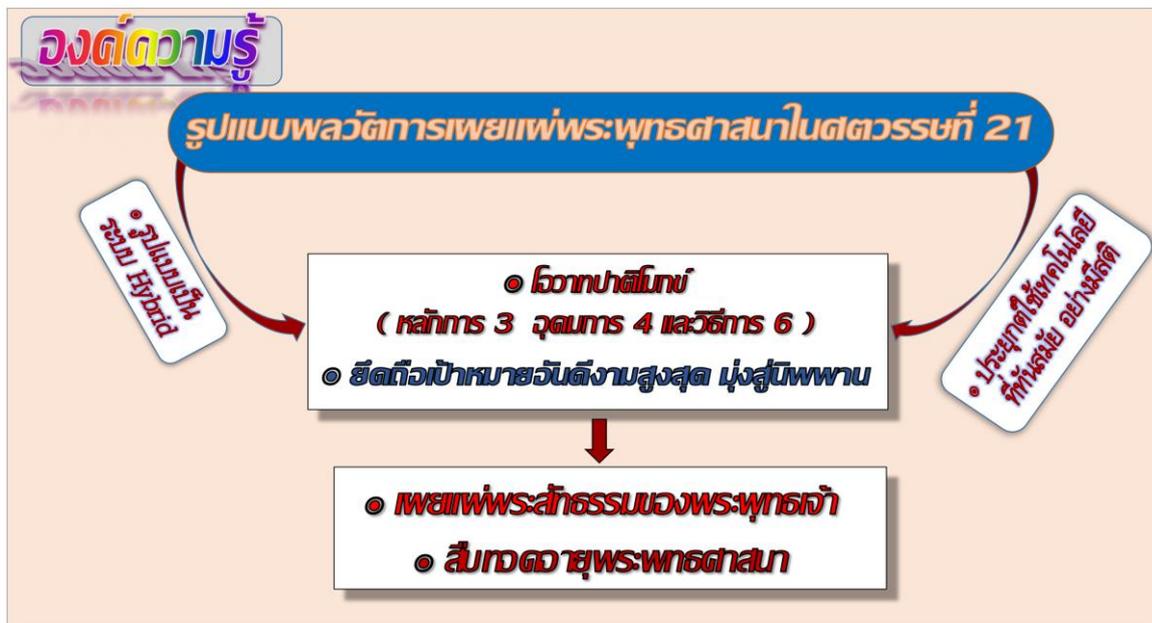

แผนภาพที่ 3 : การวิเคราะห์ปัจจัยทางพลวัตจากเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อการใช้เทคโนโลยีโดยตรง
ที่มาภาพ : จากต้นฉบับโดยผู้ศึกษา (22/09/2565)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิเคราะห์ “พลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21” คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา นับตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน ควรนำหลักธรรมที่มีความสอดคล้องกับองค์ความรู้ในโอวาทปาติโมกข์ มาเป็นแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ หลักการ 3 อุดมการ 4 และวิธีการ 6 รวมทั้งควรยึดถือเป้าหมายอันดีงามสูงสุด คือ “การมุ่งให้ถึงพระนิพพาน” และควรประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการผลิตสื่อการสอนธรรมะ ให้สอดคล้องกับสังคมสมัยปัจจุบัน เพื่อให้ผู้คนเกิดความสนใจหลักคำสอนมากขึ้น และควรมีความเชื่อมโยงและบูรณาการเป็นระบบ Hybrid คือ มีการเผยแผ่ทั้งทางสื่อสังคมออนไลน์ และจัดกิจกรรมสนับสนุนให้มีการเทศนา โดยพระนักเทศน์ในวัด เพราะการเข้าวัดไหว้พระ สวดมนต์ จะช่วยกล่อมเกลาคุณธรรม จริยธรรม ช่วยให้สาธุชนได้ประพฤติปฏิบัติธรรมให้เข้าใจถึงหลักคำสอนอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น เมื่อเกิดปัญหาหรือข้อสงสัย ก็สามารถถามไถ่ครูอาจารย์ในวัดได้ ทำให้การปฏิบัติก้าวหน้าขึ้น เป็นการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของสาธุชนให้มีที่พึ่งทางใจ ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่กับปัจจุบันอย่างสงบสุข ทั้งยังเป็นการสอดคล้องกับพลวัตการเผยแผ่ในศตวรรษที่ 21 อย่างเหมาะสมขึ้น บริบทที่สำคัญ คือ ได้เผยแผ่พระสัทธรรมขององค์สมเด็จพระพุทธเจ้า คือ นำหลักไตรสิกขา อันเป็นหลักธรรมที่สำคัญ กล่าวคือ งามในเบื้องต้นได้แก่ ศีล งามในท่ามกลางได้แก่ สมาธิ งามในที่สุดได้แก่ ปัญญา ซึ่งเป็นคตินิยมที่ควรรับรู้และนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ละกิเลส ตัณหา อุปาทาน เข้าสู่ภาวะนิพพานได้ในที่สุด ทั้งยังเป็นการช่วยสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

องค์ความรู้ที่ได้รับ สรุปเป็น “รูปแบบพลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21” ดังแสดงในแผนภาพที่ 4 นี้

แผนภาพที่ 4 องค์ความรู้ “รูปแบบพลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21”

ที่มาภาพ : จากต้นฉบับโดยผู้ศึกษา(22/09/2565)

บทสรุป

พลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 จัดเป็นพลังการเปลี่ยนแปลงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง โดยอาศัยเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อน ช่วยให้พระสังฆกรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเผยแผ่ไปยังกลุ่มชนได้มากและรวดเร็วขึ้น เพื่อช่วยกล่อมเกลาจิตใจของผู้คนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสุข นำสู่สังคมสันติสุขอันเป็นเป้าหมายปลายทาง และควรนำการเผยแผ่ในสมัยพุทธกาลของพระพุทธเจ้าและพุทธสาวกมาเป็นต้นแบบ ถึงแม้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาค่อนข้างยาก แต่ถ้าผู้เผยแผ่มีความตั้งใจศึกษาและมุ่งมั่นในการปฏิบัติอย่างจริงจัง ย่อมช่วยเสริมสร้างศรัทธาแก่พระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

ในศตวรรษที่ 21 นี้ ผู้คนนิยมใช้ชีวิตบนโลกออนไลน์เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง การผลิตสื่อการสอนธรรมะ สมควรประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ให้ครอบคลุมกับทุกชนชั้น และใช้อย่างมีสติ ให้สอดคล้องกับสังคมสมัยปัจจุบันมากที่สุด ทั้งควรส่งเสริมและสนับสนุนวัดและสำนักสงฆ์ให้มีความพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งปฏิบัติธรรม รวมทั้งควรจัดให้เป็นศูนย์การศึกษาผ่านระบบ E-Learning ให้มีความเชื่อมโยงและมีบูรณาการทั้งหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และกระบวนการสอนทั้งเชิงรับและเชิงรุก นับเป็นประโยชน์และส่งผลกระทบต่อคุณค่าทางด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา ด้านสังคม ด้านคุณธรรม และด้านการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ผู้คนมีที่พึ่งทางใจแล้ว ยังได้ปรับตัวให้สอดคล้องกับพลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 เพื่อประโยชน์ต่อความเจริญมั่นคงและสืบทอดของพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ยั่งยืนต่อไป.

เอกสารอ้างอิง

- เจมส์ มาร์ติน. (2553). *โลกแห่งศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: เสรีบุ๊ค.
- จิตศรีณย์พร ปัญจวัฒน์คุณ. (2563). *การดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 ด้วยหลักพุทธสุนทรียศาสตร์*. ศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เดโช แชนน้ำแก้ว.(2563). *พุทธศาสนา : ชัดขวางหรือพัฒนาสังคม? .วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์*, 5 (1),8.
- บุญร่วม คำเมืองแสน และคณะ. (2560). *รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในประเทศอินเดีย. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*, 8 (2), 239.
- พระครูปราโมทย์ปัญญาววัฒน์ (บุญเลิศ เตชบุญโญ). (2564). *หลักสาราณียธรรม 6 กับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ. วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ*, 3 (1), 8.
- พระมหาชัยยันต์ ธมฺมิวิสุทธิโก(ธรรมสุทธิ). (2550). *ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชธรรมเจดีย์จารย์ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร)*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาศิวกร ปญญาวิโร และคณะ. (2564). *บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมทูตจากอดีตสู่ปัจจุบัน. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 6(1), 126.

- พรชัย เจตมามาน และคณะ. (2561). การพัฒนาการบริหารจัดการศึกษา 4.0 ภายใต้พลวัตแห่งศตวรรษที่ 21 สู่อการเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนอย่างยั่งยืนของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไทย. *บทความทางการศึกษา*, สืบค้น 30 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.krooban.nok.com/88772>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. (45 เล่ม) กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 41). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม์ จำกัด.
- สมชัย กลิ่นจันทร์. (2559). การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 5 (1), 206.
- สถาพร จันทร์เทศ. (2560). บทวิจารณ์หนังสือ พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต. *วารสารปณิธาน*, 13 (2), 369.
- สถาพร ศรีสังข์จ้ง (2561). *สยามรัฐ เกี่ยวกับพลวัตของรูปแบบและเนื้อหา*. สืบค้น 30 มิถุนายน 2565, จาก <https://siamrath.co.th/n/41137>
- อัลวิน ทอฟฟเลอร์. (2542). *คลื่นลูกที่สาม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.
- SALIKA. (2563). *กระแสโลกาภิวัตน์ พลวัตที่เร่งให้ 'การจัดการศึกษา' ต้องปรับเปลี่ยนแปลง*. สืบค้น 30 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.salika.co/2020/09/24/globalization>
- Thayaporn Thasak. (2565). *ศาสนาจะเปลี่ยนไปอย่างไรในโลก Metaverse : ซึ่งในรสพระธรรมกว่าเคย? ชวนคุยเรื่อง 'ศาสนา' กับ Metaverse*. สืบค้น 30 มิถุนายน 2565, จาก <https://missiontothemoon.co/metaverse-religion>